

Boris Salobir

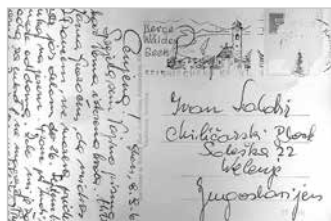
Boris Salobir je rojen v Celju septembra 1960, v Velenje pa so se preselili januarja 1962. Obiskoval je Osnovno šolo Gustava Šiliha, velenjsko gimnazijo in nato študiral rudarstvo v Ljubljani, kjer je leta 1984 diplomiral. Vojsko je odslužil v šoli za rezervne oficirje v Zadru, nato je delal v projektivi Rudnika lignita Velenje. Opravil je tudi magistrski študij in nato še specializacijo iz rudarske ekonomike na Montanistični univerzi v Leobnu. Leta 1996 je doktoriral iz rudarskih znanosti, nato je bil direktor Direkcije za rudna bogastva pri Ministrstvu za Gospodarstvo v Ljubljani, predavatelj na rudarski fakulteti, fakulteti za energetiko in Visoki šoli za varstvo okolja, učitelj strokovnih predmetov na Šolskem centru Velenje in direktor svojega projektantskega podjetja. Je poročen in oče dveh otrok.

Literarno in filmsko ustvarja od leta 1974, je avtor mnogih dokumentarnih, igranih, risanih in tehniških filmov. Izdal je več pesniških zbirk ljubezenske lirike. V zadnjem času se poleg službe ukvarja z arhiviranjem in urejanjem starih filmov, tu in tam objavlja v periodiki.

MILIČARSKI BLOK

Miličarski blok je bila naša velika hiša, naš velenjski dom, stanovanjski blok na Šaleški cesti 22, danes Kidričeva 1, 3, 5 in 7, s 55 stanovanji različnih velikosti, od garsonjer do štirisobnih. V bloku je v prvem nadstropju vhoda A domovala tudi Ljudska milica (tedanja oblika današnje Polije) in policajem se je reklo miličnik ali bolj ljud-

sko – miličar. Kdor ni vedel, kje stanujemo, smo mu povedali, da v „miličarskem bloku“. Tudi pošta je prihajala tja na tako poimenovanje. Včasih pa tudi na ime Šaleški blok, ker je bil na Šaleški cesti in najbližji Šaleku.

Razglednice, ki so prihajale na naslov Miličarski blok, Šaleški blok in podobno.

Naša družina je imela trisobno stanovanje v stopnišču C, v tretjem nadstropju, ki je gledalo na vzhod, torej na polje proti Šaleku in na Šaleški grad. Dobro se je videl Paški Kozjak, Stropnica, Radojč in drugi hribi. Polje proti Šaleku je bilo še prazno oziroma kmetijsko, Gorica tudi. Razen Časove hiše in enega kozolca ni bilo do Šaleka ničesar. Tja je vodila ravna cesta mimo njiv koruze in nasadov ribeza ter hmelja, včasih pa tudi paradižnika in pšenice. Pravo kmečko okolje. Nad vsem tem pa je kraljeval Šaleški grad. Na levem robu je tekla reka Paka in ob njej železnica do Dravograda. Desno je gospodovala vila Herberstein.

Blok ni imel dvigala, tako da smo v višja nadstropja krevsali peš. Imel pa je imenitno teraso in klet, v kateri je imelo vsako stanovanje svojo majhno kletno nišo.

Blok je bil grajen moderno, še dva enaka sta v Velenju, z veliko sončno teraso, dolgimi, svetlimi hodniki in posebej imenitno železno ograjo, po kateri se je dalo ropotati s palico, tako da bi se še mrtvi zbudili, kakor je odmevalo po stopnišču. Na levi in desni strani bloka so bili balkoni, dostopni s stopnišča, ki pa so jih večinoma zaklepali, tako da nikoli niso bili odprti in zato niso imeli nobene funkcije, razen okrasne. Tudi danes je nimajo.

*Blok na Šaleški 22 ali danes Kidričeva 1,3,5,7 – 'miličarski blok'.
(Slika iz filma S-8, Boris Salobir, 1975. Danes je blok nadgrajen in
okolica drugačna)*

Stanovanje v tem bloku smo dobili januarja 1962. Ključke sta hkrati prejela moj oče Ivan Salobir in sosed Tone Mirnik, ki sta bila sodelavca na Industrijski rudarski šoli. Šla sta skupaj pogledat stanovanja. Odklenila sta tista vrata, ki jih je ključ odklepal, in tako smo bili mi in Mirniki ves čas sosedje v napačnih, zamenjanih stanovanjih. Po odločbi bi moralo biti naše stanovanje na zahodni strani, Mirnikovo pa na vzhodni. To smo ugotovili šele po petnajstih letih, ob selitvi, ko je bilo treba stanovanje predati drugemu najemniku. Vseeno ni bilo težav, saj sta bili stanovanji popolnoma enaki, le zaradi lege postavljeni zrcalno.

Stanovanje je imelo centralno ogrevanje, toplo vodo, kopalnico, dnevno sobo, otroško in spalnico s parketom, dva balkona in klet. Po hodniku je bil linolej, preko njega pa stragula, to je tanka, pol plastična lomljiva masa, po vrhu potiskana z narodnimi in mednarodnimi, bolj vzhodnjaškimi vzorci. Kopalnica je imela stoječo banjo, po tleh pa terazzo – fino brušeno plast iz naravnih kamenčkov. Enako je bilo na balkonih. Vrata so imela vgrajena stekla.

Bilo je tako *nobel*, da nam ga je bila vsa žlahta zavistna in so ga tudi hodili gledat od blizu in daleč. Nekaj časa smo imeli služkinjo, ki je spala z mano v sobi. Včasih je šla tudi na državno njivo pred blokom nabrat paradižnik, denar, ki ji ga je dal oče, pa obdržala. Leta 1965 je dva meseca pri nas stanoval atov brat Zvonko, ki se je vrnil iz Avstralije. Imel je veliko denarja in celo čekovno knjižico, česar takrat pri nas ni imel nihče, pa se je malo hvalil po hotelu Paka in pel slabo naučene angleške pesmi, malo »častil« in zapravljaj, mnogo lovil babnice, veliko pa šel našima dvema na živce. Potem je šel v Avstrijo, kjer se je menda »lažje dihala«.

*Sprehod po
Velenju, 1962.*

*(Jaz v vozičku,
moja mama
Fanika in teta
Tinka, v ozadju
arkade
Delavskega
kluba)*

*(Foto:
Ivan Salobir).*

V bloku smo stanovali različni ljudje, od delavcev do inženirjev, in v svoji otroški radovednosti sem poznal vse po priimkih in imenih, pa kakšen avto ima kdo in bicikel in moped, kdor ga je sploh imel, in katere otroke in ljubico, in kdaj gre v službo in kaj počne. Še danes točno vem, kdo je takrat stanoval v katerem stanovanju. Eni so bili prijazni, večina neopaznih, nekaj pa tudi tečnih, glasnih in »ušisnih« – kapricastih.

Kot ključavničarski mojster je moj oče postal prvi upravnik bloka. Sestanki stanovalcev so bili na terasi, v pralnici, kjer so bila postavljena velika teracirana korita za pranje, saj takrat še nihče ni imel pralnega stroja. Perilo so ženske obešale pod napuščem terase, ki je bil dovolj velik za več strank. Na balkonih ni bilo dovoljeno obešati perila, ker to ni bilo estetsko. Če je prišel kak državnik v Velenje, so »občinarji« posebej gledali na to, da so bile na balkonih rože in nič perila. Rože pa so lahko visele v težkih koritih nad glavami spodaj idočih. Večinoma so ženske gojile pelargonije.

Naša družina na balkonu, 1965.

(Oče Ivan, mama Fanika in jaz)

(Foto: Franci Salobir)

Na terasi bloka so bile garsonjere, v katerih so stanovali pretežno samski moški, ki so imeli izmensko delo, tudi ponoči, zato smo morali po terasi hoditi tiho, sicer te je hitro kdo nahrulil ali pa te je doletelo še kaj hujšega, če si ga zbudil, ko je spal po nočni izmeni. In vedno je kdo spal. Posebno zanimiv je bil možakar Jurij Zdovc, ki je kar naprej vadil lestvice na klarinetu, ker je igral pri godbi, ampak to vedno sredi dneva; pa nek mož, ki je imel nadvse velike črne brke in mu je žena ušla, ker je bojda imela »bela jetra« (so rekli, da se je rada s komerkoli dol dala). Pa še drugi, manj opazni.

V istem bloku smo stanovali dvojni Salobirji. V stopnišču A Alojz Salobir, atov daljni bratranec z družino, ki je štela tri fante (Branka, Dušana in Lojzija), v stopnišču C pa naša družina, torej družina Ivana Salobirja. Alojz Salobir je ostal v bloku še potem, ko smo se mi leta 1977 že odselili.

Vse družine so imele otroke, vsaka najmanj enega, večina dva, pa tudi tri, samski stanovalci pa niso imeli otrok. Moja generacija je bila zelo številna. Največ smo se igrali z Markom Mirnikom, Romanom in Petrom Mlinarjem, ki smo bili vsi sosede v istem nadstropju, včasih tudi s Sašom Mažgonom, ki pa je bil precej mlajši. Iz zgornjega nadstropja sta bila Aleš in Bojan Dremelj, iz sosednjih stopnišč pa Iztok Hrastelj, Iztok Tratnik, Lojzi Salobir, Andrej Žibert, Slavko Gros, Tonči Guček in še veliko drugih, mlajših. Nad nami je stanovala družina Grujić, ki je imela sina Slobodana in hčer Ljubinko. S Slobodanom sva bila nekaj časa celo sošolca.

Pod nami so stanovali Venišniki s Perom in Jelko, za njimi pa Perkoviči z deklicama Savinko in Darjo. Najhitreje so se menjavali stanovalci v garsonjerah in majhnih stanovanjih. Vedno je bil kdo na novo.

Ogromno smo se igrali okrog bloka, v gozdu okrog vile Herberstein in na otroškem igrišču. Še posebej je bilo zanimivo, ko so gradili veleblagovnico Nama tik za našim blokom. Tam smo vedno stikali in iskali odpadne deske in žeblje.

Ker sem imel teto v Avstriji, sem imel tudi veliko igrač. Dečki so hodili k meni, da smo se skupaj igrali, včasih

pa so me kar poklicali z dvorišča in mi naročili, naj prinesem »orožje«. To so bile lesene puške in plastične pištole, s katerimi smo potem okrog bloka uprizarjali bitke med partizani in Nemci, v gozdu pa smo se šli kavbojce in indijance. Pa, pa, pa ... je odmevalo okrog vogalov. Prenekatera pištola je delovala na papirnatih ali plastičnih kapseljnih, ki so močno pokali, a jih je kmalu zmanjkalo. Nekaj se jih je dobilo v Zibki, ki je bila edina trgovina z igračami v Velenju, in to ravno v našem bloku. Vsak dan smo hodili gledat igrače v izložbo.

Tudi nekaj deklic se je igralo z nami: Savinka in Darja Perkovič, Katja in Andreja Mirnik, druge pa so bile veliko starejše ali veliko mlajše, ali pa jih starši niso pustili na dvorišče.

Starejši fantje – Lojzi Sovič, Milan Štumberger, Branko in Dušan Salobir, Vili in Vojko Stiplovšek, Vlado Vrbič, Stane Jeršič – so že imeli svoje opravke. Delali so loke in letala, pa gokarte iz desk in starih ležajev, fotografirali, sabljali, igrali inštrumente in še in še. Starejše punce, Romana Kozovinc, Andreja in Bojka Štrozak, Irena Napotnik, Jadranka in Darja Joger in druge, so najbrž že gledale za fanti in se sončile na terasi, kamor smo mlajši hodili špegat, če bo kaj videti, pa večinoma ni bilo. Mlajše punčke – Mateja Krapež, njena sestra, Petra Habjan in druge – so se igrale bolj same na odejici pred blokom s punčkami in vozički.

Nekateri fantje so že šraufali mopede, delali gramofone in ojačevalce in mi mlajši smo vse to gledali, občudovali in se učili. Posebej Lojzi Sovič je bil ekspert. Predeloval je mopede in imel pony-expressa v hipijevskem stilu ter največjo zbirko orodja. Stiplovškova dva sta imela indijanske loke, Tratnikova fanta Marjan in Toni pa sta bila že starejša in se nista več igrala na dvorišču. Iztok, njun mlajši brat, je bil naše generacije. Med najstarejšimi je bil Marjan Riček, ki pa smo ga malokdaj videli.

Sestanek pionirskega sveta bloka, 1966. Sedijo z leve: Vojko Stiplovšek, Iztok Tratnik, Stane Jeršič, Tone Guček – gleda Jeršiča, Bojana Vrbič, avtor tega zapisa – Boris Salobir. Druga vrsta z leve: Andreja Strozak, Irena Napotnik, Bojka Strozak, Lojzi Sovič, Jože Napotnik, Vlado Vrbič, Vili Stiplovšek, Darja Joger, Gordana Primožič. Zadnja vrsta z leve: skriva se ga. Ričkova, Milena Kranjec, Božena Hren, Jožica Sovič, Branko Salobir, Alojz Sovič – hišnik. (Fotograf neznan).

Na obisk je kdaj pa kdaj k Jeršičem prišel še kot deček tudi Franjo Bobinac s starši. Že takrat je lepo pel in bil slaven po pesmi »Mama, zlata mama«. Enkrat nam jo je zapel na hodniku.

V pritličju okrog bloka je bilo kar nekaj trgovin. Poleg Zibke še Športna oprema, trgovina s čevlji Planika, samopostrežna in točilnica Vino Split, ki je bila prav ob vhodu v naše stopnišče C. Del pritličja je zasedalo Gozdno gospodarstvo Nazarje. V njem je delal možakar, gospod Vasle, ki je, kot so znali povedati, že takrat uspešno igral v igralnicah po tujini in od tam pripeljal rdečega Forda Mustanga, ki je bil parkiran na dvorišču, kadar je bil on v službi. To je bil imeniten avto in včasih je nas, mulce, zapeljal celo do gostilne Obirc na kokto – Cockto – pijačo naše mladosti. Na desnem vogalu je bila

najprej popravljalnica televizorjev, kasneje Zlatarna in urarna Tamše, na levem pa Cvetličarna Mljač, pozneje zlatarstvo.

Blok je veliko nudil – trgovine s špecerijo, igračkami, športno opremo in čevlji, gostilno, cvetličarno, zlatarno in urarstvo, kratek čas še čevljarstvo in finomehanično delavnico, pa še miličarje. Dogajanje okrog bloka je bilo precej pestro, posebej, kadar so pripeljali vino v vinotoč Split, seveda v sodih in je natarica vpila kot grešna duša, nas otroke odganjala od vhoda, ko so dedci valili sode, pijančki pa čakali na svoj vinček.

Pred vhode v stopnišča so stanovalci postavili klopi, na katerih so v lepem vremenu posedali tisti, ki niso imeli kaj drugega početi. To so bili v glavnem »obiralci«. Moji mami je to šlo strašno na živce, da jo je vedno, ko je šla z doma ali prišla iz službe, pričakala, si jo ogledala in seveda do kosti obrala truma obiralk. Enkrat jo je pa razkačilo in jim je povedala svoje. Moja mama je bila v teh ozirih kar šarf. Potem so se večne obiralke raje umaknile ali pa utihnile, ko so jo videle prihajati. Kmalu so moški prestavili klopi malo bolj stran od vhodov, da je bilo manj »obirljivo«, tj. opravlivo.

Stanovalci so se navadili klicati svoje kar z dvorišča. Pravzaprav so se drli. Matere so klicale svoje otroke, žene može in večinoma smo po teh klicih vedeli, kdaj imajo kateri kosilo ali večerjo in kaj se v družinah dogaja. Tudi prepirali so se čez balkon in opazke, kletvice ter pripombe so letele na vse strani. Ker ni bilo dvigala, je le malokdo šel v višja nadstropja po kakšno stvar, pa so se drli kar na ves glas, kaj vse naj jim domači vržejo. Tako so dol leteli ključi, košare, denarnice, odeje, oprema za pranje avtomobilov in še kaj drugega. Ko je prišel kdo na obisk, je najprej pozvonil spodaj, ob vhodu, nato je klicani prišel na balkon, če je bil doma. Obisk se je torej začel z glasnimi prekobalkonskimi pozdravi in nagovori. Nekateri pa tega niso počeli nikoli.

Po stopniščih so hodili razni prodajalci, inkasanti, pa tudi takšni, ki so prosjačili. Vhodna vrata niso bila nikoli zaklenjena, prehod v druga stopnišča je bil preko terase, pa vendar ni bilo vlomov in tatvin. Celo ključavnice stanovanj so bile navadne, da jih je odprl vsak vetrih. Tu in tam je v

kolesarnici kakšen bicikel ostal brez zraka, v kakšen moped so nasuli sladkor ali spustili ven bencin, kaj hujšega pa ni bilo. Nekega dne so v blok prišli tepiharji. To so bili možje od onstran Kolpe – malo bolj temnih obrazov –, ki so prodajali preproge. Pozvonili so tudi pri nas in moji mami se je zdel njihov tepih predrag, čeprav je bil lep. Popoldne je šla mama k eni od sosed na kavo in je tam videla tisti tepih. Vprašala jo je, koliko je dala zanj, pa je rekla, da je malo plačala, malo pa odslužila.

V bloku so stanovali ljudje različnih stanov in poklicev. Nekaj je bilo intelektualcev, kot so bili npr. Žiberti, Jeršiči, Vrbiči, Štumbergerji, Pečovniki, Hrasteli, Stiplovški, Habjani in drugi, večina pa je bila delavcev in rudarjev. Ženske rudarjev so bile v glavnem doma, ker so dedci dobro zaslužili. Pri marsikaterih so imeli služkinjo.

*Avtor teksta
z opremo,
primerno
položaju bloka,
1965.*

*(Foto: Franci
Salobir)*

V prvem nadstropju vhoda A je bila (kot že omenjeno) dolgo Postaja ljudske milice, katere komandir je bil tovariš Ciril Joger, ki je stanoval v stanovanju nasproti postaje. Joger je imel dve starejši hčeri, Jadranko in Darjo. Za nas je bilo imenitno, da so bili miličarji ravno pri nas. Kam so pospravili pijančke in razne nepridiprave, ne vem, morda so imeli v kleti kakšno luknjo, ampak tega nikoli nismo opazili. Takratna Milica je delala bolj v rokavicah, kot to počnejo danes. Na to postajo milice je večkrat prišel moj stric Franci, atov starejši brat iz Celja, ki je bil višji prometni inšpektor, natančneje – malo boljši policaj, nato pa se je oglasil še pri nas. Dal mi je staro miličarsko kapo, pištol pa sem imel tako dovolj.

Nad Milico je bila dežurna lekarna, ki jo je vodila vedno prijazna lekarnarka Habjanova. Imeli so dva otroka, Petro in Igorja. Igor je imel za tisti čas čudovite igrače, med drugim tudi majhen moped, kar je bilo za nas mulce nepojmljivo, njegov očka pa avto Toyota 1000, tudi zelo redko.

V našem stopnišču je stanovala babica – za pomoč pri rojstvih otrok. Dolgo nisem vedel, zakaj piše na njihovih vratih »babica«, če pa še ni bila tako stara. Svojih otrok ni imela, imela pa je belo-moder moped, s katerim se je vozila k novorojenčkom. In njenega mopeda se nismo smeli niti dotakniti!

Naše stanovanje je imelo dva balkona. Na manjšem, ki se je držal kuhinje, smo hranili fižol, obešali perilo in spuščali paro iz ekonom lonca. Večji balkon je bil za rože, balkonskih stolčkov in mizic pa še nismo poznali. Tako nismo posedali po balkonu. Tu sem poleti rezljal, brusil in lepil različne modele čolnov in letal. Pozimi sem to počel v kleti. Klet je bila topla zaradi ogrevalnega sistema, ki je potekal skozi kleti, in tako neprimerna za hranjenje ozimnice, vendar zelo prijetna za kakšno delo.

Vsako leto smo imeli otroci v pralnici na terasi letni nastop, največkrat ob prazniku za 1. maj ali pa ob 29. novembru, ko je bil dan republike. Jaz sem kaj recitiral ali pa zaigral kašno partizansko na harmoniko.

Ko sem šel v prvi razred osnovne šole, to je bila takrat nova šola Gustava Šiliha, ni bilo varstva za majhne šolarje. V šolo me je spravljala spodnja sosedka Katica Kozovinc, pri kateri sem imel tudi kosilo. Imela je moža Francija, nekaj starejšo hčer Romano in svojo ostarelo mater, s katero sva šla velikokrat na njivo, ki so jo imeli pod sedanjim ugaslim smučiščem v Šaleku. Ker tam ni bilo nobene ute, sva vse orodje nesla s seboj. Meni je zaupala grablje, sama pa je nesla motiko in cekar. To je bil moj prvi stik z vrtičkarstvom. Večina žensk v bloku je imela kje vrtiček, mi pa ne, ker sta oba starša hodila v službo.

Vsak drugi teden smo imeli pouk popoldne, tako da sem vse dopoldne preživel sam. Ob odhodu v šolo sem zaklenil vrata stanovanja in si ključ obesil okrog vratu. Da me ne bi kdo z vrstico zadavil, mi ga je mama obesila na gumico od gat. Potem je eden bolj porednih sošolcev to gumico napel in spustil kot fračo ... in sem imel prebito ustnico.

Nastop v pralnici, 1967. Z leve proti desni: neznani fantek, poje Boris Salobir, Mateja Krapež, bere A. Sovič, Darja Joger, v zadnji vrsti: Andreja Strozak, Romana Kozovinc (Fotograf neznan)

Veliko nas je bilo glasbenikov. Sestavili smo ansambel, v katerem smo igrali na različne instrumente, poleg mene je na harmoniko igral še Roman, Peter na saksofon, Marko na kitaro in Andrej na bobne. Dobivali smo se zjutraj ob šestih pri meni, ko sta moja in njihovi starši odšli v službo. Ampak ravno takrat je šel spodnji sosed Rafko Perkovič, ki je bil rudar, spat po nočni izmeni, ko smo mi najbolj »zaladali«. Seveda smo morali nehati, zato smo vadili v kleti in na terasi, kasneje pa tudi na naši pravkar zgrajeni hiši, ki še ni bila vseljena in ogrevana, da so nam prsti skoraj pomrznili.

*Mali orkester; ampak ne tisti, o katerem je govora v tekstu.
Na sliki Boris Šalobir, Igor Pečovnik, Romana Kozovinc, Andrej
Žibert. (Foto: Stanko Petauer, 1967)*

Ansambel je imel svoj prvi in edini nastop leta 1974 v gostilni Pri Cirotu v Šaleku. Instrumente smo naložili na ročni voziček in jih peljali v Šalek. Tam smo odigrali nekaj skladb, ki smo jih vsi znali zelo povprečno, z repertoarjem, ki smo se ga naučili v glasbeni šoli – nekaj valčkov in nekaj domačih viž, pa še kakšna sonatina in suita. Vsa glasba je bila močno popestrena z glasovi saksofona, kar je izvajal Peter, in z močnimi dodatki bobnov, kar je izvajal Andrej. Midva z

Romanom sva igrala melodijo, in to še kar dobro, Marko pa je brenkal ritem, ki ga je bilo treba ujeti. Andrej je nabijal po bobnih, da so se tresli kozarci v vitrini. Zvok je bil nekje med alpsko poskočnico, jazzom in tehnom. V zahvalo smo dobili kokto in kuhane klobase, potem pa smo šli spet z vozičkom domov in načrtovali prihodnje špile. To je bilo moje prvo in tudi zadnje udejstvovanje na velenjski glasbeni sceni.

Tudi marsikatero smo ušpičili. Takrat je bilo obdobje splošnega pretepanja žlehtnih mulcev ali pa vsaj klofutanja. Neko dopoldne smo se podili po terasi, ko smo naleteli na razbito šipo terasnih vrat in se poigrali z razbitim steklom, tako da smo skakali po njem in ga še bolj zdrobili. Iz najbližje garsonjere je prihrumel možakar, ki ga še nismo poznali. Zgrabil je mene, ker sem bil prvi, mi jih naložil okrog ušes, zato ker naj bi mi razbili šipo, pa nismo bili nič krivi. Seveda je jeza v meni zagorela in sem mu drugo jutro pripravil presenečenje. V ključavnico sem mu potisnil zobotrebec in ga odlomil, tako da ni mogel odkleniti. Potem sem z balkona opazoval, kako je prišel z nočnega šihta domov, ves zmatran in zaspan, pa ni mogel noter, zato je šel nekam iz bloka, verjetno po kakšno pomoč. Tako sem mu jo še parkrat zagodel, ampak nikoli zaporedoma, da me ne bi dobil. Maščevanje je sladko.

Zelo radi smo pritiskali na zvonce in zvonili stanovalcem spodaj pred vhodom, ker je moral vsakdo najprej pogledati pred vrata, kdo zvoni, in ker tam ni bilo nikogar, je šel na balkon in se drl dol, kdo zvoni. Da bi bil učinek večji, smo si umislili deščico, s katero se je dalo z enim pritiskom pozvoniti na vseh zvoncih v stopnišču hkrati. Nastalo je bučno odpiranje vrat, klicanje čez balkon in bentenje, mi pa smo seveda že bili na varnem v kleti ali kje zunaj za grmovjem in se zabavali.

V stopnišču smo imeli tudi kar sitnega možakarja, ki je imel dva nemarna majhna sinova, ki sta lulala za vsakim vogalom. Ravno sem se vračal iz glasbene šole, ko je po stopnišču prihrumela vojska mulcev, ki so ropotali s palicami po ograji, da je bilo neznosno. Eden od njih mi je dal palico v

roko in rekel, naj se pridem ven igrat, nato pa so jo pobrisali s stopnišča. Od vsega hrupa se je ta možak menda zbudil, odprl vrata in videl ravno mene, kako grem mimo njegovih vrat s palico. Logika mu je delovala, vprašal pa ni nič. Samo pretepel me je kot vola. Jaz mu nisem hotel ostati dolžan in sem doma nalil polno vedro vode, ki sem jo zlil pod odprtino vrat v njegovo stanovanje, lepo počasi, in to še enkrat ponovil, da je imel ves hodnik poplavljen. Ko sem prišel tretjič, me je dec pričakal za vrati, jih na hitro odprl, jaz pa se nisem prestrašil, ampak sem mu vso vodo iz vedra v sunku zlil v predsobo. Bil je tako presenečen, da ni mogel teči za menoj, tako da sem lahko pobegnili v naše stanovanje. Ko sta prišla starša domov, sta takoj opazila sledi klofut na mojem obrazu, in ko sem povedal vso zgodbo, je šlo zares. Ate je šel k njemu in mu zagrozil, da ga bo tožil (kar je bilo takrat skoraj neverjetno), mi pa smo imeli še miličarje v žlahti, da se je možakar zares ustrašil. Kot se mi zdi, je očetu potem dal neko odškodnino, od katere sem jaz dobil par igrac, do mene pa je bil od takrat vedno zelo prijazen.

Starša sta šla včasih v kino. Takrat sem bil sam doma. Zunaj je rahlo deževalo, ko sem se domislil, da bi lahko ljudi polival z vodo po dežnikih, ker se ne bi videlo mokro na tleh in nihče ne bi vedel, da je kdo kaj zlival čez balkon. Tako sem vzel vedro, polno vode, in s kozarčkom zajemal vodo ter jo zlival na mimoidoče. Balkon je bil precej dolg in naštudirano sem imel tako, da sem na začetku balkona zlil en kozarček na človeka z marelo, nato pa tekel na drug konec balkona, ko sem zlil naslednji kozarček. Čisto vsak, ki je dobil vodo na dežnik, je med hojo dežnik umaknil in pogledal gor, v tem pa dobil v obraz drugo porcijo. In to je bilo skrajno imenitno, človek spodaj pa moker. Adrenalinsko! Točno sem vedel, kdaj moram zliti vodo, da je bil učinek popoln. Seveda so kričali in mahali in grozili, ampak zaradi enega kozarčka ni bilo hudega.

Tako sem si zamislil, da bi zlil kar celo vedro. Ravno je nehalo deževati, ko sem zagledal moškega, ki je šel brez dežnika proti našemu bloku. Pripravil sem se, obrnil vedro in

dedca zadel v polno, da je bil moker do gat. Zadetek ena a. Ves moker je hodil okrog bloka, zvonil pri vratih, spraševal sosede, kdo naj bi ga polil, in žal me je eden od sosedov videl, pa me je zatožil.

Vrat nisem odprl, luči sem pogasnil, se potuhnil in potem ni bilo nič, nikoli nič.

Čez kakšnih dvajset let me je ta možakar, pisal se je Naglič in je bil živinozdravnik, ko je slišal moj priimek na bančnem okencu, pobaral, če sem ta in ta. Seveda sem. Povedal mi je zgodbo, kako je šel mimo našega bloka k serviserju po avto peš in je dobil cel ajmer vode na glavo. Ko je prišel moker domov, je povedal ženi, kdo mu je to ušpičil. Žena ga je zaboga prosila, naj tega ne pove moji mami (ker jo je poznala), da ne bi moje mame kap, saj je bila srčni bolnik. Škode, razen mokrote, pa tako ali tako ni bilo.

Tudi zakuril sem v stanovanju, in to kar dvakrat, čeprav nisem bil piromanček. Prvič je bilo, ko sem bil še precej majhen. Očetu je padel vžigalnik iz žepa, ko je popoldne dremal na kavču. Vzel sem ga in šel svetit v svojo omarico z igračami. Tam sem ga postavil in lepo gledal noter (takratni bencinski vžigalniki so kar goreli, če ga nisi zaprl), ko me je poklicala mama in sem seveda na vžigalnik pozabil. Oblekla me je in me poslala na dvorišče, kjer sem čakal in čakal, kdaj prideta starša in gremo nekam. Nato me je mama poklicala, naj pridem domov, in vse stanovanje je bilo v dimu. Omarica z igračami se je vžgala, mama pa je z vedrom vode vse hitro pogasila. Seveda je bila soba mokra, omarica pa je imela do konca svojih dni ožgano zadnjo steno. Nekaj igračk in knjigic je zgorelo. Dobil sem jih po riti in sem moral še dolgo časa klečati v kotu in ponavljati na ves glas, da se nikoli več ne bom igral z vžigalnikom.

Drugič pa je bilo, ko sem sam doma delal poskuse v klump kamri ali luknji, kamor smo spravljali čevlje in obleko. V njej je bila priročna polička, kamor sem postavil skodelico z bencinom. Namočil sem vanj vžigalico in jo poskusil prižgati, pa ni šlo. Potem sem naredil obratno in bencin se je vžgal z visokim plamenom. Zgrabil sem skodelico in jo vrغل

iz luknje na hodnik, kjer je bencin gorel na tepihu. To sem hitro pogasil s skodelico kakava, pa s skakanjem po ognju in mlatenjem po njem s šlafrokom. A na preprogi je ostala velika, grda črna ožganina. Poskusil sem jo očistiti z varikino, ta pa je sprala barvo in je bil flek še večji, črn in rumen. Obrnil sem preprogo, da je bil flek v bolj temnem kotu predsobe, in

*Parkirišče pod enim velenjskih blokov. Sami fički in en Ami 8.
(Foto-neznani, okoli 1965)*

šel popoldne v šolo. Starša sta po prihodu iz službe to videla in se spraševala, kaj se je zgodilo. Po šoli sem vse lepo povedal, jih dobil okrog ušes in klečal v kotu ter ponavljal kot prvič, da se nikoli več ne bom igral z ognjem. Pa naj kdo reče, da nismo bili inovativni in prisebni. Če ne bi prisebno in hitro ukrepal, bi se lahko klump kamra vžgala, ker je bilo v njej tudi veliko časopisnega papirja in bi se požar po zračniku nevarno razširil!

Igrali smo se z ognjem, a vse se je kar gladko izteklo.

Mnogi stanovalci so poleg službe znali še kaj uporabnega za sosede. V stopnišču A je Habjanova imela dežurno lekarno in tu je bila seveda postaja Ljudske milice. V stopnišču B je stanoval upokojeni oficir Malenšek, ki je šival moške obleke. Meni in očetu je napravil kar nekaj hlač. V tem stopnišču je stanovala družina Grasselli, v kateri sta bila mož in žena zobozdravnika. Ob hudih bolečinah sta, vedno prijazna, šla s tabo v zdravstveni dom, odprla vrata zobne ambulante in popravila zob. Brez čakalne vrste. V našem stopnišču C je soseda Mlinarjeva pekla torte. Moj oče je kaj popravil in zavaril, Rafko Perkovič pa je bil dolga leta hišnik. Imeli smo babico, pod nami sta bili celo dve šivilji – Napotnikova in Podojsterškova. V stopnišču D pa smo imeli celo kriminalista. Pritličje pa je bilo polno lokalov in trgovin. Celotna ena prvih samopostrežnih trgovin v Velenju je bila spodaj, dokler niso zgradili nove Name.

Poznal sem navade vseh ljudi, ki so živeli v bloku. Nekaj je bilo tudi čudakov, pijančkov, raztresencev, pa babjekov, razbijačev, prepirljivcev, tako moških kot žensk, posebej pa ni nihče izstopal.

Ob sončenju na terasi je marsikateri moški obrnil tujo bedrco, da se ne bi preveč opekla. Tako so nastale razne zveze, zaradi katerih so se ženske teple in zmerjale. Tako je eden večkrat obračal bedrca druge žene. Prva dva sta šla narazen, druga dva pa ne. Ločena, užaloščena ženska je nekega dne, ko je šla iz bloka, na vhodu srečala ono drugo. Jaz sem bil tik

za njima. Dobesedno skočili sta si v lase, se ruvali, valjali po tleh, kričali in vreščali, in ko sta omagali, sta vse to še enkrat ponovili, nato pa se še obilno ozmerjali. Ko so jima pošle moči, je vsaka poglihala svoj firtof in sta šli naprej, kot da se ni nič zgodilo. Ljudska milica ob takih dogodkih ni ukrepala, pa tudi obveščali je nismo. Takih dogodkov je bilo kar precej, le da sem videl le tega, slišati pa je bilo marsikaj. Od vreščočih otrok pa do neke punčke, ki ni bila ravno preveč brihtna in pridna v šoli, zato jo je očka hoblal s palico in je vreščala »ati, neeee, neee«, in to z mariborskim naglasom. Mene je takrat moja mama poslala na dvorišče in mi naročila, naj pri teh sosedih močno pozvonim, in sem. Malo za tem je prišel njen oče ven iz stanovanja in nesel smeti, kot da ni bilo nič. Ta male pa le ni več tepel. Imeli so še mlajšo hčer, ta pa jih ni velikokrat fasala. Sploh so bile tedanje moderne vzgojne metode – prvovrstna pedagogika – najprej dve tri klofute, za hujše zadeve pa praker ali pas in seveda klečati v kotu z rokami na glavi, potem pa povej, kaj si ušpičil, če sploh si kaj. Čisto nedolžni pa res nismo vedno bili.

Domislili smo se marsikaj, metali kupe snega s terase na ljudi in na avte spodaj. Obmetaval sem ženske s fižolom, ki ga je mama hranila v omarici na balkonu in ga kar naenkrat ni bilo več, pojedli pa ga nismo. S fračo in frnikolami sem streljal v obcestne luči, da se mi je guma utrgala in sem imel čisto plavo oko, s terase smo spuščali rakete, pri čemer sem si ožgal ves obraz, metali papirnate avione iz stranišnega papirja in streljali z zračno puško. Celo z omarice za ličila (psihe) v spalnici smo sneli veliko ogledalo, ga nesli na balkon in z zajčkom (odsev sonca) ciljali voznike v vozilih, ki so peljali iz Šaleka, da niso nič videli in se je eden skoraj zaletel v kandelaber. Enemu smo dali petardo v auspuh, da je mislil, da mu je razgnalo mašino, in potem z družino niso šli na izlet.

Zelo nas je mikala streha bloka. Ta je bila ravna, posuta z drobnimi kamenčki, na njej pa so bili drogovi za antene, zračniki, strelovodni sistem in še marsikaj zanimivega. Na streho se je dalo priti tako, da si se na terasi vzpel na okvir za stepanje tepihov, zlezel preko previsa na nadstrešek, ki je

gledal neposredno nad tla kakšnih petnajst metrov globoko, in splezal po strelvodu na streho. Početje je bilo nevarno, razgled pa imeniten. Največji užitek pa je bilo obračanje anten stran od oddajnikov, da je televizija izgubila sliko ali je bila ta motna. In bog ne daj, da bi nas kdo od starejših videl – potem bi bil pa zares rompomom.

Po terasi smo se radi podili, in ker je imela zelo široko zidano ograjo, prevlečeno s pločevino, smo po njej vozili avtomobilčke in dirkali z njimi. Moj bratranec Dali, ki je bil pri nas na počitnicah, se je malo preveč zapodil in se ni mogel ustaviti na vogalu. Zaletel se je v ograjo, avtomobilček je odletel s terase, njega pa je dvignilo na ograjo, tako da je gledal preko. Če ne bi bil jaz tik za njim in se zaletel v njegove noge, ki so še bingljale z notranje strani ograje, bi bil fant padel dol. Tako pa smo ga srečno potegnili nazaj – in seveda nikomur povedali.

*Vsi smo takrat imeli Pony kolesa ljubljanske znamke Rog.
(Slika je iz leta 1992, ko so naši otroci ponazorili te čase v filmu
Toma Čonkaša – Pony generacija)*

Na frizeriji v sosednjem bloku na Cankarjevi 1, kjer je ta še sedaj, so razbili šipo, ampak takrat res nisem bil zraven. Ateji so nas lomili in klestili po vsem nadstropju, fantje smo kričali, ateji so tolkli, mame vreščale, ko se je nazadnje le izcimilo, da so šipo razbili fantje iz sosednjega bloka, pa vse

prevrgli na nas. Frizermajster je pa vse skupaj zakuhal, saj je prišel najprej to povedat mojemu očetu. Kaj hujšega! Ob ograji gradbišča nove Name smo zvečer, tik pred veliko lužo, navezali vrvico, ob katero sta se spotaknila oče in hči in oba padla v umazano vodo. Mi smo zbežali, vseeno nam pa ni bilo, ker sta bila padca le prehuda.

Ker so starši vedeli, da lahko mulci dopoldne, ko so oni v službi, naredimo marsikaj, smo skoraj vsi imeli strogo prepoved obiskov mularije v stanovanjih, kadar staršev ni bilo doma. Pa se seveda tega nismo držali. Včasih je mama prišla v kontrolo in nabutala vse, ki jih je našla pri nas, in jih pod marš spodila iz stanovanja, mene pa še dodatno naklestila. Tudi drugi so ob odhodu dobili kakšno batino. Pri sosedih smo se skrivali in ob takem skrivanju našli pravkar narejeno torto, ki se je hladila na balkonu. Seveda smo potiskali prste v njo in šarili po kremi, da ni bila več uporabna. Soseda, ki je torto spekla za prodajo, je popoldne ugotovila katastrofo in torto prinesla mojemu očetu, naj jo kar ima. Oče je torto plačal, mene naklestil, pojedli smo jo pa le do konca.

V stanovanju smo se igrali tudi roparje in žandarje. Stranišče je bilo zapor. V njega smo zaklenili enega od mulcev, ki smo ga lahko prepričali, da je bil zapornik. Nato se je nekdo spomnil, da je treba v šolo k popoldanskemu pouku, in smo na zapornika pozabili. Ta je ždel v temnem sekretu, dokler niso prišli moji straši domov. Oče je šel na stranišče in čudno se mu je zdelo, da je zaklenjeno. Odklenil je in tam našel vsega prestrašenega mulčka. Notri je bil kakšni dve uri. Ko sem prišel iz šole, je bilo prvo vprašanje, če sem imel dopoldne obiske, pa sem sveto trdil, da pri meni ni bilo nikogar. Najprej je začelo padati po moji riti, nato pa mi je oče predstavil situacijo.

Nastale so tudi prav smešne situacije. Ker so bili ključi navadni in med seboj podobni, je enak ključ odklepal več stanovanj. Eden od sosedov je prišel ponoči s službene poti in se je zmotil v nadstropju. Odklenil je pri nas, se v predsobi slekel do gat (ker so si bile tako predsobe kot oprema v njih precej podobni). Oče je v spalnici slišal neke šume s hodnika in šel pogledat, kaj se dogaja. Oba sta bila presenečena in se

smejala, ampak sosed se ni spet oblekel, le svoje cote je prijel pod pazduho in šel napol nag sredi noči po hodniku v svoje stanovanje. Kakšne bi kaj bile govorice, če bi ga kdo srečal! Tudi moj oče je mogoče, čeprav ni bil ljubosumen, kaj tuhtal, da ta le ne hodi k naši mami, ko njega ni doma, tokrat je pa bil. Kaj se ve?

Okolico bloka in s tem mesto Velenje sem začel spoznavati že kot otrok. Najprej sosednje stavbe, nato otroško igrišče, pa travnike okrog bloka, gozd in tako dalje od njega. Včasih smo šli s starši na sprehod do jezera ali pa do znancev pod cerkvijo in na Tomšičevo cesto. Vedel sem, kje je avtobusna postaja, šola, pošta, kino, zdravstveni dom in trgovine.

Ko sem za odličen uspeh v prvem razredu osnovne šole dobil kolo Pony, sem začel raziskovati tudi malo dlje od doma. Odkril sem zgornji del Velenja, ki so mu pravili Texas, ker so se tam vedno nekaj pretepali. Spoznal sem provizorije ob Kersnikovi ulici, pa jezero, Pesje in počasi tudi Šoštanj.

Velenje je bilo in je še imenitno mesto. Takrat je šele nastajalo. Na travnikih ob reki Paki je stal tu in tam kak blok ali skupina stolpnice. Do njih so vodile široke in lepe potke, most čez Pako.

Mesto je prečkala železniška proga proti Slovenj Gradcu, ki so jo leta 1968 po neumnem ukinili, že čez pol leta pa s tovornjaki vozili velenjski premog v elektrarno Wolfsberg v Avstriji. Za vso količino premoga bi dnevno zadoščal en vlak, tako pa je več deset tovornjakov dan in noč vozilo premog, in to kar dve leti, da je bila cesta proti Dravogradu večno polna teh vozil in seveda nevarna ter uničena.

Dopoldnevi v mestu so bili pusti, saj so bili vsi odrasli v službah, otroci v šoli ali vrtcu, starih ljudi pa je bilo zelo malo. Tudi popoldne in ob sobotah ni bilo nič bolje. Zato smo ob sobotah dopoldne s starši hodili v Celje, kjer je ostalo veliko njunih prijateljev in vsi sorodniki mojih staršev.

Večerno življenje je potekalo le v baru hotela Paka s striptizom večinoma debelih babnic, in v Mladinskem domu, kjer so bili plesi. Starša sta večkrat šla na ples, na katerem se je ate obvezno napil, da ga je mama komaj spravila domov

*Velenje leta 1963, še v gradnji. Naš »miličarski« blok je zadnji zgoraj desno, pred njim polje proti Šaleku. Zgoraj, z leve na desno, poteka trasa železniške proge proti Slovenj Gradcu, spodaj Velenjski grad in Staro Velenje, na sredini rastoče novo mesto.
(Foto Pajk Velenje - razglednica)*

in bila potem še tri dni jezna. Na poti domov je počival na ograji mostu čez Pako in govoril mami da „Pakica žlubodri“. Ate je nasploh rad pil v družbi, a doma nikoli. Imel je veliko prijateljev in še več bivših vajencev, ki so svojemu „majstru“ krepko nazdravljali in ga »častili« s pijačo. To je bila takrat obvezna navada. Kamor je šel, je prišel »ajhan« domov, kar smo spoznali že po dihanju, ko je šel po stopnicah proti stanovanju. Z mamo sva po odklepanju vrat točno vedela, koliko promil ima v sebi. Če je bil močno pijan, je bilo vse v redu, če je bil pa samo malo »fajhtn«, je postal siten, mama pa ni držala jezika, zato je s tolčenjem po mizi dokazoval, kdo je gospodar pri hiši, da je pepelnik odskakoval meter visoko.

Mama je bila zelo nervozna, kadar je šel kam z avtom in ga ni bilo pravočasno nazaj. In to je bilo precej pogosto. Ni šla spat, stala je pri oknu in gledala vsak avto, ki je pripeljal skozi križišče, in pripravljala besedni napad. Avtomobilov je bilo takrat zelo malo, vsake pol ure je mogoče pripeljal eden.

Enkrat je izpred hotela Paka pripeljal tujo Škodo, ki je bila povsem enaka kot naša, le da je imela ljubljansko registracijo, kar je oče ugotovil šele pred blokom, jo hitro peljal nazaj in vzel svojo. Isti ključi pa so odklepali obe. Seveda ni bil čisto trezen. Mama ni znala biti tiho, ko je ate prišel domov; čeprav sem jo večkrat prosil, naj gre spat, sta se vseeno sprla, včasih kar precej glasno, da so slišali sosedje. Ker pa je to bilo pogosto in pri več družinah, takih dogodkov ni nikoli nihče ne preprečeval in drugi dan tudi ne komentiral. Kaj šele, da bi kdo klical miličarje – „naj jih baba faše“!

Ob vselitvi v blok je bilo parkirišče prazno. Sčasoma je marsikatera družina kupila avto. Najstarejši je bil ‚Ričekov‘ Opel Rekord iz leta 1953, ki smo ga kasneje pokvarjenega zrinili v gozd pod vilo Herberstein, kjer je dolgo rjavel, potem pa ga je komunala odstranila. Mi smo imeli leta 1965 fička in nato leta 1967 Škodo 1000 MB, kasneje pa še Škodo 100 R. Mirniki so imeli rdečega Wartburga karavana, Perkovič pa Zastavo 1300. Habjan je imel Toyoto 1000, takrat super avto, Primožič Fiata 1100 in (kot že omenjeno) seveda inženir Vasle z gozdnega gospodarstva tistega imenitnega rdečega Forda Mustanga, ki pa je bil redko tam.

*Ford Mustang, letnik 1967, rdeč z belo streho, točno tak.
(Foto: splet)*

To so bili avtomobili, ki sem jih gledal z našega balkona. Avtomobilov stanovalcev, ki so jih parkirali za blokom, kjer so jih bolje videli, nisem poznal. Moped Tomos Colibri je imela le babica v našem stopnišču, drugi pa kolesa. Kolesarnico sta imeli le srednji stopnišči. Zadnje leto sem si tudi jaz omislil svoj moped, Tomosovega tribrzinca, zelenega z rumenim sprednjim blatnikom, oče pa je imel takrat že ‚katreco‘ ali Renault 4, ker smo gradili hišo na Gorici in smo potrebovali bolj dostavni avto.

Zastava 750 ali fiček, fičko, fičak ... na enem od velenjskih parkirišč (Foto: neznan, okrog leta 1971)

Ker parkirišče ni bilo pokrito, so tisti, ki so se bolj bali za svoj avto, svojo limuzino stiščali pod napušč, tako da je bilo nemogoče iti mimo. Pa so se začele čeckarije in risi po avtih, zlivanje kofeta na avtomobile in druge nadloge, dokler dotični ni umaknil svojega ljubljenca. Tudi prali smo avtomobile pred blokom, pa popravljali tudi. Vse to so bili družabni dogodki, ob katerih je eden šraufal, drugi pa gledali, vsak s svojim pirom v roki, in modrovali, svetovali in kimali.

Neki sosed je imel lepo rdečo limuzino. Toliko jo je pral in drgnil, da je dobesedno ogulil barvo. Avto se sploh

ni več svetil. Ko je ob sobotah ali nedeljah dopoldne nastala pralna gneča, so možakarji pogruntali, da je bolje avtomobile prati ob reki Paki. Ker so bili avtomobili dragi in zelo cenjeni, je moj ate s fička pošraufal vsa štiri kolesa in jih opral še po notranji strani. Ob Paki je bilo včasih tudi po deset avtomobilov, vodo pa so nosili z vedri iz reke. Otroci smo malo pomagali, malo pa se igrali. Tudi kopali smo se v Paki, največkrat v tolmunu pri Šaleku. Spet imeniten družabni dogodek.

Družabnih dogodkov je bilo nasploh veliko. Vsak je lahko imel po hišnem redu dvakrat letno domačo zabavo. Čas ni bil omejen in glasnost tudi ne, vendar so ti dogodki potekali v mejah normale. Radijski aparati še niso bili glasni, ojačevalca ni imel nihče, včasih smo slišali koga, ki je vadil inštrument, to pa je bilo tudi vse. Moj prvi stereo gramofon je imel dva zvočnika, vsakega po štiri vate. Zelo močno, ampak šele leta 1976.

Po letu 1965 se je v stanovanja prikradla televizija. Bloku so zrasle dlake – antene na vsakem vogalu, da smo lahko lovili Ljubljano, Zagreb in morda zelo megleno sliko Avstrije. Vsega skupaj dva do tri programe. Za vsak kanal je bila potrebna posebna antena, ki je bila obrnjena v smeri oddajnika. Antene so bile večinoma na drogovih na terasi, od njih pa so v stanovanja tekli koaksialni kabli kar čez balkone. Zanimivo je bilo iskanje kanalov, ki je potekalo tako, da je eden gledal v televizor in javljal drugemu na balkonu, kakšna je slika, ta pa se drl tretjemu na terasi, ki je obračal anteno v smer oddajnika. Leta 1976 pa je prišla tudi barvna televizija in mi smo jo imeli prvi. Kaj hujšega. Ameriške nadaljevanke so bile že barvne in ob popoldnevih je bilo pol stopnišča babnic pri nas, da so gledale limonado v barvah in zraven jokale od miline. Odkar imamo kabelsko televizijo, lahko danes gozdove anten po terasah vidimo le še na starih slikah.

Telefone smo v blok dobili šele okrog leta 1975. Tudi prej so bili, ampak zelo zelo redki. Mi smo ga dobili po zvezah, ker je bil oče veliko na terenu po vsej Jugoslaviji, sicer pa so telefon imeli le redki. Na začetku so imeli telefon le Jeršiči v stopnišču A, ki so skrbno prenašali drugim stanovalcem

večinoma neugodna, večkrat tudi tragična sporočila. Sicer pa smo dobivali telegrame.

Obvezna oprema stanovanja – radio z gramofonom RIZ, HI-FI – stereo in televizor EI Niš z lučko, na posebni doma izdelani mizici, 1970. Radio se je lahko izvlekel ven, da se je odprl pokrov gramofona. (Posnetek ob praznovanju avtorjevega 10. rojstnega dne); z leve: Jernej Petauer, Aleš Dremel, avtor, Igor Pečovnik, Tanja Pečovnik (Foto Stanko Petauer, 1970)

Vsako stopnišče je imelo veliko poštnih predalov, tako kot danes, le da so bili leseni, celi in ne počekani, z veliko odprtino na vrhu in s samo tremi različnimi ključavnicami. Tako si lahko mimogrede dopoldne sunil komu časopis, ga prebral in lepo zloženega vrnil v poštni nabiralnik ali kasle, še preden je prišel lastnik iz službe. Največkrat sem nekomu sunil Pavliha – humoristični tednik. Druge pošte pa se nismo dotikali.

Blok in njegova okolica, pa tudi bližnji gozd, so bili naše igrišče. Fantov nas je bilo kar precej in imeli smo odlične ideje. Velikokrat smo odšli na otroško igrišče, ki je bilo eno najbolj urejenih daleč naokoli. Bile so gugalnice, tobogan, velik in majhen ringlšpil ali vrtiljak in ogromni kamni,

za katerimi smo se skrivali. Te kamne so naši očetje ročno nalagali v Logarski dolini in jih pripeljali v Velenje. »Ta velik« ringlšpil je moral poganjati odrasel moški, vrtiljak pa je bil »ta majhen« in smo ga lahko poganjali sami. Neko popoldne smo se tako dolgo vrteli, da sem od tega bruhal in nisem mogel domov, ker si nisem upal, saj bi jih lahko še dodatno dobil. Kakšno uro sem ves omotičen ležal v travi, da se je omotica polehla.

Na sredi igrišča je stal star tovornjak, v katerega so nekateri hodili ‚srat‘, pa stara lokomotiva, tudi posrana, pa star osebni avto, tudi posran, pa staro letalo, tudi posrano, in seveda stranišče, ki je bilo skoraj vedno zaklenjeno in v katerem se ni dalo opraviti potrebe. Kadar pa je bilo odklenjeno, je bilo vedno polno dreka. Kamor koli si stopil, za kamen, za drevo ali grm, povsod je bil kak iztrebek. Pa ne pasji! Psov takrat v Velenju skoraj ni bilo. Pravo igrišče – drekišče. Ob potki po igrišču so bile postavljene betonske žabe – smetnjaki v obliki žabe, pobarvani zeleno. Skozi usta žabe si vrgel smet, spodaj pa se je dalo zakuriti, da so smeti zgorele, skozi usta pa se je kadilo. Ena takšnih žab je še nedolgo tega stala v Šoštanju. Imenitna reč.

Imeniten je bil otroški bazen s toboganom, zgrajen v obliki osmice, tako da je bil zgornji, plitvejši del za majhne, spodnji pa za večje otroke, ker je bila voda globlja. Verjetno je bil to edini takšen otroški bazen daleč naokrog in tudi nikjer nikoli nisem videl kaj podobnega. Seveda je bila voda umazana, včasih celo kalna, ker smo vsi kopajoči lulali vanjo. In nič nam ni škodilo. Poleti smo bili vsi otroci ob bazenu. Nesli smo si majhno odejo in karte za igranje osla ali vojne in tam preživljali cele popoldneve. Z mammo sva bila dogovorjena, da bo dala na teraso rdečo brisačo, ko bo treba domov. Telefonov namreč še ni bilo. Nekajkrat sem se še ozrl, kdaj se bo pojavila brisača, potem pa na to pozabil. Ko se je že delal mrak in je bilo v bazenu najlepše, ker je večina otrok že odšla domov, je prišla pome mama in me nahrulila in naklestila. Nič ni pomagalo, naslednjič spet nisem opazil rdeče cote. To se je ponavljalo tudi pozimi, ko smo se sankali

pod vilo Herberstein. Najbolj pa nas je privlačil ribnik pri vili, kjer se je tiste čase še videla njegova imenitna ureditev s klopami, obrežjem in ograjo ter velikimi drevesi. Ko je ribnik zamrznil, smo tam drsali, seveda brez drsalk, in igrali hokej, dokler se enkrat led ni udril in smo vsi padli v ledeno vodo. Pa tudi ni bilo hudega, voda je bila plitva. Vsi smo se zvlekli na suho in taki mokri odracali proti bloku in domov. Samo Iztok je tulil, da ga zebe, drugi pa smo kar tiho potrpeli, predvsem v strahu, da nas starši ne bi namlatili. Če se ti je namreč kaj zgodilo, si bil najprej tepen, nato pa oskrbljen. No, tepežu smo rekli, da te je mama „narezala“.

Zdaj je ta ribnik zasut, ker je bilo poleti menda preveč komarjev, ki so napadali imenitne stanovalce bližnjih hiš. Danes nanj spominja le še kovana železna ograja, na kateri so ljudje polomili vse okrasne konice. Nekaj delov te ograje pa se še da videti tudi okrog nekaterih hiš na Konovem in drugod. Ribnik bi bil danes dragulj Velenja, če bi ostal.

*Vrata (s kovano
ograjo) na
posestvo
Herberstein s
Šaleške ceste.*

*(Foto:
Ivan Salobir,
1962)*

Pod vilo Herberstein je bila ob Šaleški cesti vrtnarija iz časov stare Jugoslavije, ki je pripadala vili, ograjena z visoko kovano ograjo. V sami vili je bil Dom onemoglih. Starčki so se sprehajali po še vedno imenitnih vilinih parkih, z zvoncem nad vrati pa so jih klicali h kosilu. Vrtnarijo so opustili ob izgradnji bazena in teniškega igrišča. Starčke so preselili v novi Dom za varstvo odraslih nekje okrog leta 1974, ko je vilo prevzelo Gorenje in je postala restavracija višje kategorije. Staro stavbo v parku pod vilo pa so podrli in stavbo ob Šaleški cesti tudi.

Ob vili proti današnjemu Domu borcev in mladine, nad ribnikom, so bili zajčniki, ostanek nekdanje dejavnosti herbersteinske baronice. Tam so gojili zajce marsikateri stanovalci našega bloka. Otroci smo včasih pomagali krmiti in napajati zajčke in imeli s tem neposreden stik z živalmi.

Vila Herberstein, 1975. (Foto: avtor; slika je iz S-8 mm filma.)

Živali v bloku ni bilo veliko. Psi jazbečarja so imeli le Habjanovi, mačko pa spodnja soseda Strozakova. Mogoče je kdo imel kakšnega ptiča in sosedje Mirniki zlate ribice. Ko je ena od ribic skočila iz akvarija in padla za omaro, sta šli sestrici povedat mamici v službo, kaj se je zgodilo. Potem so

jo čez kakšno uro zbezali izza omare in dali nazaj v vodo in je preživela. Od takrat je plavala malo postrani.

Le redki iz bloka niso hodili v službo. Ropot se je začel ob petih zjutraj, ko so šli rudarji prvi na šiht, trajal pa do sedmih zjutraj, ko so odhajali uslužbenci. Večina se je vračala ob dveh. Malo pred blokom je stal mestni in rudniški avtobus. Po tretji uri popoldne je bil mir, čas za počitek. Potem se je začel direndaj do sedmih zvečer. Okrog devetih se je ponovilo odhajanje nočnih na šiht in popoldanskih s šihta. Ponoči je bil večinoma mir. Tu in tam smo slišali zapoznele pevce, ki so se vračali iz Šaleka, pa včasih zvoke kakšne oddaljene veselice. Sirene so bile zelo redke. Takrat je vse drlo na balkone in paslo zijala, ko je šel mimo rešilni, gasilski ali miličarski avto.

*Prva srečanja
s »feršterke-
rijo« in tujo
glasbo.*

*(Na sliki
avtor, foto:
Jernej
Petauer,
1975)*

Včasih smo za šalo tudi malo potipali katero od deklic, ki je prišla v klet po krompir, ko smo dečki tam kaj ustvarjali v svojih delavnicah. Edino ena ni vpila, druge punce pa so se izmikale, hihitale in bežale iz kleti in se niso pustile otipavati. Pa jih nismo, in tudi zatožile nas niso. Jokala pa zato tudi ni nobena. Takrat nihče ni omenjal kakšnega spolnega nadlegovanja. Vsi smo bili stari med 11 in 13 let. To je bilo povsem normalno, del odrasčanja.

Ko smo še malo bolj odrasli, so nas zanimali gramofoni in ojačevalci, lajtšovi, mopedi in tehnične zadeve, s katerimi smo se hvalili drug pred drugim. Včasih smo celo zaigrali na inštrumente. Tudi stripe smo brali, le da smo jih skrivali pred starši. Igre je bilo vedno dovolj, bila je pestra in zanimiva in še poučna. Obvladali smo ročne spretnosti. Nekaj odžagati, zbiti, odrezati ali odviti ni predstavljalo nikomur nobenih težav.

Tudi tombolo smo imeli. Točno pred našim blokom med sedanjo Kidričevo cesto in Časovim kozolcem je bila ogromna njiva, kasneje pa travnik, kjer so priredili tombolo. Mi smo seveda, s kupom sorodnikov in tombolskimi kartami v rokah, sedeli na balkonu in imenitno videli na desko, kjer so se nizale izžrebane številke. Vsako številko je iz vrečke potegnila majhna deklica, da je bilo ja pošteno, potem je trobentač zaigral akord in vodja tombole razglasil številko. Veliko številko so obesili na tablo, kjer je bilo prostora za sto številok. Vsi smo pridno prečrtali izžrebano številko na tombolski karti in upali, da bo čim prej polna ena vrsta, dve vrsti, tri vrste, ki so prinašale majhne nagrade, in tombola ali cela karta, ki je prinesla glavni dobitek – avto Zastava 750 ali fička, ki se je svetil pod glavnim odrom. Ljudje, ki jih je bilo več tisoč, so sedeli na deknah, pili pivo in vino, ki so ga prodajali s kamiona, jedli čevapčiče ali s seboj prinešene pečene kure s čebulo. Za otroke je bila kokta in jupi in seveda radenska. Tudi sladoledne lučke in korneti so se dobili. Plačevalo se je za gotov denar, računov ni izdajal nihče. Vmes je zaigrala plehmuzika. Če se je kateri od otrok izgubil, so po zvočniku povedali njegovo ime in je lahko sam poklical

mamico. Največkrat pa se je drl kot jesihar in v joku komaj izjecljal, kako mu je ime. Po zvočniku so klicali tudi zaljubljenke, da se Francelj dobi z Ančko na tem in tem vogalu, ali po so ponujali najdeno denarnico, ključe in sporočali druge oglase. Seveda je vsaki številki sledil kak vic, da se je množica krohotala.

Vse skupaj je trajalo kakšne tri do štiri ure. Vmes se je kdo zadril „tombola, tombola“ in tekel k odru, da so nam kar srca zastala – zdaj smo pa ob fička. Pa je bil večinoma le lažni alarm. Morda je imel tri vrstice polne, tombole pa še ne, in je za to dobil steklenico vina ali kakšno drugo malenkost. Fiček pa se je še kar svetil. Na koncu ga je nekdo tudi odpeljal, ob splošni radosti in zavisti vseh ostalih sodelujočih, ki so se peš, s kolesi ali s svojimi fički, škodami, hrošči, katrami, wartburgi, princi, amiji, dijanami, stoenkami, tauženttristoji in drugimi škatlami prav pognali domov. Naše križišče je bilo izjemoma zelo polno. Semaforjev ni bilo in na levo proti Šaleku se ni dalo zaviti. Potem se je naš hišnik Rafko spomnil, šel na sredino križišča ter usmerjal promet. Ni ga bilo šoferja, ki ga ne bi ubogal. Miličarjev pa ni bilo, čeprav so bili v bloku in se smejali z balkona.

V sedemdesetih letih so na otroškem igrišču postavili pisto za vožnjo z električnimi avtomobilčki, kar je bilo posebej privlačno, kmalu nato pa še bazen s čolnički na električni pogon. Vsako vozilce je imelo avtomat na žeton. Vožnja je trajala kakih pet minut, potem pa je bilo treba kupiti nov žeton. Mi smo bili takrat že malo večji, tako da nas niso radi spustili na avtomobilčke in čolničke, ker smo bili pretežki in so se prehitro izpraznili.

Pozimi smo se na igrišču sankali; z vrha je bilo kar nevarno. Smučali smo pod vilo Herberstein ali na Pirglu, to je grič nad bencinsko črpalko ob Šaleški cesti.

Neko zimsko popoldne smo odsmučali malo predaleč in se zvečer znašli v Vinski Gori. V bloku je bilo obsedno stanje, ker nikogar od fantov – in celo dve deklici smo imeli zraven – ni bilo domov. Organizirali so iskalno akcijo; mame so hodile po okolici, eden od očetov se je peljal z avtom proti

Šaleku, moj oče pa proti Vinski Gori. Našel nas je pri Obircu, ko smo se vsi ‚kompletni‘ in zdravi vračali ob cesti in vlekli s seboj sani in smuči. Vse nas je naložil v avto in zapeljal domov. Sreča staršev je bila tolikšna, da se je vse prevesilo v veselico. Niso nas nahoblali.

Spomladi in jeseni in tudi, kadar je bil pač čas, smo zahajali v gozd, gradili bunkerje in delali loke in kopja, se igrali indijance in kavbojce. Vsako drevo in gozdno potko smo poznali. Tudi po borovnice in jagode smo šli. Tu in tam se je kdo urezal, da je kri špricala, pa ni bilo nikoli hudega. Jaz sem se po navadi poškodoval ravno tisti dan, ko je mama nastopila letni dopust.

Ob slabem vremenu smo se igrali doma z avtomobilčki, železnicami, zlagali smo lego kocke in igrali karte na hodniku. Hodnik je imel avtomatsko ugašanje luči in vsakih pet minut je bilo treba znova pritisniti na stikalo. Tega smo se naveličali in v stikalo zatakneli vžigalico, ki je po nekem času skurila stopniščni avtomat in je luč kar naprej gorela.

Start tekme z gokarti pred vilo Herberstein, 1976. (Foto: avtor, iz filma Prepovedano veselje, S-8 mm)

Ko smo bili v višjih razredih osnovne šole, smo si fantje v kleti uredili svoje delavnice, v katerih smo izdelovali marsikaj. Popravljali smo kolesa, delali modelčke letal, razvijali fotografije in delali lesene gokarte. Tam sem izdelal prvo letalo, gokart, popravljajal kolesa in razvijal fotografije. Vedno sem kaj brkljal, bil sem pravi inovator in vsega sem se lotil, da bi me mlajši fantje občudovali. Posebej pri razvijanju filmov in fotografij. Moja prva fotografija, ki je z razvijanjem filma nastala v temi kopalnice – v lavorju pod umivalnikom, je bil posnetek sosedovega fanta Romana Mlinarja.

*Sosed Roman
Mlinar, 1973,
(Prva samostoj-
no razvita foto-
grafija avtorja).*

V sedmem razredu osnovne šole sem pričel obiskovati filmski krožek in že poleti leta 1976 sem s fanti iz bloka posnel dokumentarno-igrani filmček o vožnji z doma izdelanimi lesenimi gokarti. Vozili smo se po lepi asfaltni cesti od vile Herberstein proti otroškemu igrišču. To so bile prave tekme. Takrat je bilo še malo prometa in cesta je bila povsem naša. Na spodnjem ovinku proti igrišču smo nastavili celo avtomobilske gume, da je steza izgledala kot pravo dirkališče. Film z naslovom Prepovedano veselje, posnet na super-8 mm barvni filmski trak in opremljen z glasbo Tomaža Domiclja Blues na

deževen dan, je ostal do danes. Zakaj tak naslov filma – obnavljati so začeli staro pristavo vile Herberstein, ki je postala Dom borcev in mladine, in graditi nekaj hiš, zato se je promet po cesti zelo povečal, predvsem z velikimi tovornjaki, kar je bilo nevarno, zato so nam vožnjo po cesti prepovedali, dostop do otroškega igrišča pa zaprli z verigo in stop znakom. Tako so naše gokart dirke prenehale. Vse je na filmu.

Tekma z gokarti, 1976.

Na sliki avtor na gokartu, ki ga je izdelal njegov oče Ivan Salobir.

(Foto: iz filma Prepovedano veselje, S-8 mm)

Andrej Žibert, Marko Mirnik, Slavko Gros z gokarti

(Slika iz filma Prepovedano veselje, avtor Boris Salobir, 1976)

Iz bloka, v katerem sem preživel vso otroško dobo in večino najstniške, torej kar petnajst let, smo se izselili novembra 1977 (ko sem bil star sedemnajst let) v novo hišo na Gorici, slabih petsto metrov stran.

Pisalno mizo in cel kup drugih reči sem ob selitvi nesel iz stanovanja v hišo na rami kar peš čez polje pod Herbersteinom, ker sedanje poti še ni bilo. Še dolgo sem hodil pred blok sedet na klopcu in se pogovarjal s prijatelji in sosedi iz bloka, največkrat s Slavkom Grosom in Markom Mirnikom, dokler niso spomini malo obledeli. Leta 1979 pa sem tako ali tako šel študirat v Ljubljano in je bilo tega konec. Blok je ostal moj blok, „miličarski blok“. Nekaj stanovalcev od takrat je še danes tam ali pa so tam ostali njihovi potomci.

*Soseda in prijatelja iz bloka: Marko Mirnik in Slavko Gros, 1976.
(Ena prvih, veselih fotografij avtorja)*

Zaključek

Seveda v tem zapisu nisem omenil vseh takratnih stanovalcev bloka. Nekateri stanovalci pač niso pustili vtisa ali z njimi nisem imel stika, da bi se jih spomnil. Tudi opisanih nekaj anekdot ni zlonamernih, saj mi polnijo lepe spomine na tisti čas. Mnogi, ki so prišli v blok kasneje, pa tudi niso dolgo ostali. Ko so zgradili hiše na Efenkovi, Konovem in kasneje na Gorici, je bila menjava stanovalcev kar velika. Blok in življenje v njem sem videl kot otrok in najstnik, zato nisem imel veliko stika s starejšimi, temveč večinoma s svojimi vrstniki, starejši pa so bili le opazovani ali pa smo se jih bali in se jim umikali.

To je bil velik blok, ki je dihal svoje življenje, aktivno, srčno, zanimivo. Danes so bloki bolj mrtvi, ljudje se med seboj ne poznajo, ne obiskujejo se in ne vedo za tegobe in srečo drugih. Mi smo v našem miličarskem bloku vedeli in delili vse.

Vedno, kadar grem mimo bloka, se ozrem na tretje nadstropje, kjer je bilo naše stanovanje, naš takratni dom.

Slovarček pogovornih izrazov

(po abecednem redu):

- ajhan – malo bolj okajen (kakšni dve promili alkohola)
- ajmer – pločevinasto vedro s prostornino okrog 10 litrov
- auspuh – izpušni lonec na avtomobilu ali mopedu
- bicikel – kolo
- dekna – odeja
- fajhtn – malo okajen (kakšne pol promile alkohola)
- fasati – biti tepen
- feršterkerija – oprema za ozvočenje, ojačevalci, gramofoni, magnetofoni, zvočniki
- flek – packa
- firtof/h – predpasnik
- frizerija – frizerski salon
- frizermajster – frizerski mojster, šef frizerskega salona
- gokart – enostavno leseno vozilce brez motorja
- Herberstein – vila nad Velenjem
- (na)hoblati – tepsti po zadnji plati
- jesihar – nekdanji ulični prodajalec kisa (jesih = kis)
- kandelaber – drog obcestne svetilke ali drog za elektriko
- kapselj – papirnat ali plastičen patron za otroško pištolo, ki glasno počí
- kapricast – natančen, dosleden, ki hoče da gre vse po njegovem
- kaslc – poštni nabiralnik
- klumpkamra – niša za shranjevanje čevljev, čistil in raznih nerabnih reči
- kofe – kava
- krevsati – težka hoditi po stopnicah
- lajtšov – utripalnik svetlobe ob glasbi
- miličarji – miličniki ali današnji policisti

- namlatiti – natepsti
- naklestiti – tudi natepsti
- obiralke – ženske ki čvekajo in obirajo mimoidoče
- Pirgl – grič nad bencinsko črpalko
- plehmuzika – godba na pihala
- poglihati – urediti se, poravnati obleko
- praker – stepalnik za preproge
- ringlšpil – vrtiljak
- stragula – umetna masa za po tleh, predhodnik linoleja
- šarf – oster, ženska ki pove vse naravnost
- šiht – delavska služba
- šlafrok – kopalni plašč,
- šlatati – tipati, potipati deklino
- špil – nastop ansambla
- šraufati – popravljati, vijačiti bicikelj, moped, avto
- tauženttristo – avto Zastava – Fiat 1300
- tepihar – možakar ki prodaja preproge
- teraca – tla iz brušenih kamenčkov
- ušisen – jezljiv za vsako malenkost
- varikina – razredčena solna kislina za čiščenje
- vetrih – ključu podoben vzvod za odpiranje starih ključavnic
- zaladati – zelo glasno zaigrati, udariti
- žleht(n) – nagajiv, poreden